
Z HISTORIE

Duševní nemoc Josefa Dobrovského

Vacek J.

Katolický abbé doby osvícenství Josef Dobrovský (1753-1829), patriarcha slavistiky a jeden z představitelů českého národního obrození, trpěl v druhé polovině svého života duševní nemocí. S výjimkou Myslivečka [8], jenž dospěl k diagnóze manickomelancholické psychózy, se jí čeští psychiatři nezabývali. Sestavení psychiatrické patografie Josefa Dobrovského znesnadňuje nejen značný časový odstup, nýbrž i mnohostranná odchylnost sociokulturních podmínek jeho doby od naší současnosti. Od 17. století, za Dobrovského života, v Evropě prosazující se osvícenství, jakožto „věk rozumu a osvěty“, ještě nepředstavovalo úplné oproštění od církví předkládaných teologických interpretací světa. Otrásl sice řadou církevních dogmat, avšak Bůh jako stvořitel všehomíra garantem světového řádu zůstával. Dobrovský osvícenské reformy vítal, nekritickým stoupencem „josefinismu“ („osvícenského absolutismu“) však nebyl [7]. Náležel k ideovému proudu „osvícenského katolicismu“ [2, 3, 7, 10, 12].

Dobrovského otec, drobný rolník Jakub Doubravský, pocházel z ryze českého kraje z obce Solnice v Orlickém podhůří. Aby unikl z bídy, nechal se naverbovat do vojska Marie Terezie a byl strážmistrem u dragounů. Měl již padesátku za sebou, když si vzal za manželku o mnoho let mladší, na Čáslavsku narozenou, negramotnou Dobrovského matku Magdalenu, rozenou Wannerovou, dceru české matky a alsaského otce [3, 7, 10, 12]. Po smrti svého manžela v roce 1764 se provdala v Horšovském Týně za německého perníkáře a epileptoidního pijáka Valentina Steinbacha [2, 3, 7, 8, 10, 12]. Dobrovský měl dva mladší vlastní bratry (Matěje a Františka) a tři nevlastní sestry, z nichž přežila do dospělosti jen nejstarší Zuzana Steinbachová (v Dobrovského stáří mu vedla domácnost). Poslední v řadě byl nevlastní bratr Jan Josef Steinbach [3, 7]. Psychiatricky relevantní genetická zátěž v Dobrovského rodině známa není [8].

Dobrovský se narodil během vojenského tažení otcových dragounů 17. srpna 1753 v podunajské nížině v Ďarmotech u Rábu v Uhrách (v dnešním Balassagyarmatu). Místní kněz ho překřtil na Dobrovského. Doma se mluvilo německy. Nedlouho po jeho narození se otec jako vysloužilý voják usadil s rodinou v Horšovském Týně [3, 7, 8, 10, 12] s převážně německým obyvatelstvem. Desetiletého Dobrovského poslali k matčiným příbuzným žijícím v tehdejší Německém Brodě (1763). Jako žák čtyř-

letého nižšího gymnázia bosých augustiniánů česky neuměl a tak si od svých spolužáků ledacos vytrpěl. V roce 1767 byl čtrnáctiletý Dobrovský přijat do jezuitského gymnázia v Klatovech, které dva roky poté se zdarem ukončil. Následovala pražská studia, nejprve povinné přípravné tři roky na filozofické fakultě (1769-1771), poté teologická fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity. Po prvním roce se stal novicem jezuitského řádu v Brně, ale po zrušení řádu papežem Klementem XIV. v roce 1773 se Dobrovský vrátil na pražskou teologickou fakultu a stal se vychovatelem v rodině Františka Antonína hraběte Nostice. (Příslušníkem jezuitského řádu Dobrovský nebyl, ve středních letech odpůrce jezuitů, v době jeho duševní nemoci opět jistá identifikace s řádem.) Jedenáct let žil v Nostickém paláci na pražské Malé Straně a vyučoval čtyři Nosticovy syny filozofii a matematiku. Studium bohosloví ukončil jako tříadvacetiletý v roce 1776. Studium teologie ho nikterak nezaujalo a jeho maximální zájem se upnul k filologii. Zvládl kromě latiny a řečtiny i hebrejštinu, aramejštinu (syrštinu), chaldejštinu a arabštinu [10]. V roce 1775 ve dvaadvaceti letech přijal nižší svěcení a stal se jáhnem (diakonem). Deset let se kněžskému svěcení vyhýbal a tak se mu dostalo natrvalo označení „abbé“ (katolický duchovní bez kněžského úřadu). Na kněze byl vysvěcen v třiatřiceti letech v roce 1786, tedy až deset let po ukončení bohosloveckých studií.

Až do roku 1794, tedy do jeho čtyřicítky, Dobrovského osudy jeho duševní onemocnění nijak významně nepoznamenalo, ač vůbec první zprávy o jeho duševní poruše pocházejí z konce roku 1787, kdy mu bylo 34 let [8]. Dobrovský, osvícenec par excellence, se těšil pověsti neortodoxního rozumáře, což bylo u tehdejšího katolického teologa nepatřičné. Jeho vysoká inteligence s nevírou v autority mu umožňovala bořit konvence. Vyplývalo z toho i jeho desetileté zdržování kněžského vysvěcení. Kritický skeptik, nepodléhající emocím, byl již ve třetím deceniu literárně aktivní. Vydával v letech 1779-1787 s přestávkami německy psané literární magazíny („Böhmische Litteratur“ apod.), později i další periodika, vystupoval proti předsudkům, pověrám a legendám a tak se dostával do konfliktů s mnoha významnými osobnostmi své doby tím spíše, že neoplýval společenským taktem a spíše disponoval výjimečnou schopností si dělat nepřátele [10]. Je třeba zvláště zdůraznit, že duševně zdravému Dobrovskému byly až do devadesátých let 18. stole-

tí jakékoliv sklony k mysticismu bytostně cizí [10].

Jako pětadvacetiletý (1778) oslovil vědeckou veřejnost latinským spisem o tzv. pražském fragmentu evangelia svatého Matouše. Fragment byl věnován císaři Karlu IV. za jeho korunovační cesty v Itálii a byl uchováván jako relikvie v kapitule chrámu sv. Víta. Dobrovský dokázal, že latinsky psaný fragment nemohl být napsán evangelistou Markem v 1. století po Kristu, a že jde o falzum ze 6. století [3, 7, 10, 12]. Bouři nevole mezi českými obrozenci vyvolal později, když jako první označil svým žákem Václavem Hankou padělaný Rukopis zelenohorský (1818) za falzum [7]. Kupodivu nerozpoznal, že tentýž padělatel měl na svědomí i „Rukopis královédvorský“. Významnou kapitolou v životě Dobrovského byla jeho účast ve sporu o Jana Nepomuckého. Jan z Pomuka, jako generální vikář a svědomitý podřízený arcibiskupa Jana z Jenštejna (1350-1400), se zapletl do arcibiskupova sporu s králem Václavem IV. v záležitosti zápa-dočeského kladrubského opatství a rozlícený král ho nechal umučit. Jeho mrtvola byla 20. března 1393 vhozena do Vltavy. V mnoha následujících spisech došlo ke zkomolení historické pravdy řadou autorů a tak vznikla legenda o tom, že byl umučen v roce 1383 kvůli svému odmítnutí králi prozradit zpovědní tajemství, svěřené mu první královou manželkou Johannou Bavorskou (zemřela v roce 1386). Na tragickou smrt Jana z Pomuka navázal kronikář Václav Hájek z Libočan (? - 1553) ve své České kronice (1543) a tak „vznikli“ dva Janové. První, umučený prý kvůli zpovědnímu tajemství v roce 1383, a druhý, řádný vikář, kterého stihl stejný osud o deset let později (1393) [3, 5, 7, 9, 10, 12, 13]. Tehdejší čeští obrozenci zastávali zčásti shodná, zčásti odlišná mínění, následkem čehož se stal Dobrovský častým terčem útoků i od „obrozenců“, s nimiž jinak sympatizoval, např. s historikem Gelasiem Dobnerem (1719-1790). To už nešlo jen o datum smrti Jana z Pomuku, nýbrž o důvody jeho zavraždění. Dobner, jako nejvyšší autorita v České společnosti nauk, obhajoval v roce 1784 v latinsko-německé rozpravě hypotézu zpovědního tajemství. Dobrovský ji označil za neobjektivní. „*Nemůže se stát větší omyl, než když se za svatého prohlásí člověk, jenž nikdy nežil.*“ Jak známo, spory o Jana Nepomuckého se vlekly až do naší současnosti [2, 3, 7, 9, 13].

Po svém kněžském vysvěcení se čtyřiatřicetiletý Dobrovský stal subrektorem a v roce 1789 rektorem generálního semináře (státní výchova katolických kněží) na Hradisku u Olomouce. Po smrti Josefa II. byl seminář zrušen a ve svých sedmatřiceti letech se dne 1. ledna 1791 duševně otřesený penzionovaný Dobrovský vrátil do Prahy. Vhodné zaměstnání nenašel, žil z malé penze a z podpory svých aristokratických přátel (Nosticů, Černínů a Šternberků), na jejichž sídlech pobýval (Nosticovy Měšice, Černínovy Chudenice aj.). Dobrovského projev 25. září 1791 v Královské české společnosti nauk při příle-

žitosti korunovace Leopolda II. byl vyznáním austroslavismu, jenž byl i později zastáván mnoha obrozenci. Dobrovský tak vstoupil do vědomí českých lidí [7], zatímco jeho předchozí činnost nacházela odezvu jen mezi intelektuály. Císařův dar šesti tisíc zlatých určila Královská česká společnost nauk pro studijní cestu do Švédska s cílem zjistit, jaké významné rukopisy švédské vojsko za třicetileté války z Prahy odvezlo. Dobrovský s hrabětem Jáchymem Šternberkem tento úkol v roce 1792 splnil [3, 7, 10, 12] a pak se sám vydal do Ruska. Po návratu z několikaměsíční cesty carskou říší (únor 1793) se netajil svou skepsí vůči ruským poměrům. Udivující bylo, že krátce poté rozvíjel své téměř „slavjanofilské“ představy. Na jejich vytváření se jeho duševní nemoc již zřejmě podílela. Vliv měl i v roce 1791 vydaný spis německého osvícence Johanna Gottfrieda Herdera (1744-1803) „Ideje k filozofii dějin lidstva“ s proslulou oslavou Slovanů a předpovědí jejich velké budoucnosti. Ví se, že Dobrovský Herderovo dílo četl [7].

Jeho styky s ženami výjimečně nebyly. Většinou nepřekročily přátelské hranice. Nalezly se písemnosti o důvěrnějších vztazích Dobrovského s jakousi blíže neznámou pražskou Irkou a o jeho jakémisi šifrovaném dopisování s nějakou ženou. Dobrovský svou milostnou korespondenci prý zničil. Prý se „pomiloval“ s Louisou Annou, dcerou sestry hraběnky Nosticové, rozené z Kolovrat [12]. Ve svém spise o historii kněžského celibátu v Čechách se Dobrovský jednoznačně nevyslovil [10].

V letech 1791 až 1822 napsal Dobrovský, vzdor svým chorobným duševním stavům, více vědeckých děl o české i ostatní slovanské literatuře a stal se světově uznávaným zakladatelem slavistiky. Dobrovského literární produkce nejpozději od poloviny devadesátých let 18. století mohla být dotčena jeho duševní nemocí, ačkoliv Machovec [7] soudí, že se občasné (chorobné duševní) projevy jeho životního díla nedotkly. Mysliveček [8] však napsal, že chorobně podmíněný pokles kritičnosti našel v Dobrovského etymologickém článku o původu jména „Čech“. Obsahuje problematickou glorifikaci českého národa. Pomíjení předchozího racionalistického skepticismu s přechodem do iracionálních a mystických sfér připomíná názorové zvraty některých génů z racionalistických pozic do poloh různě utvářeného iracionalismu. Pokud psychotické zkušenosti k takové osobnostní proměně vedou, pak zpravidla od racionalismu do jeho protipólu. (Snad to potvrzují i některé závěry Grofovy transpersonální psychologie: „Duchovní krize“ - dle akademické psychiatrie psychotická alterace - může vést k „transformační krizi“, tj. do nové eticky chváhodné spirituality, jež původní osobnosti vlastní nebyla. Obdobné následky může prý mít psychoterapie s použitím holotropního dýchání) [4]. Sám Dobrovský svůj nově zrozený mysticismus za chorobný projev nepokládal.

Základní proměnou Dobrovského osobnosti vli-

vem jeho psychické nemoci byl jeho nápadný odklon od oněch již zmíněných osobnostních charakteristik geniálního osvícence. Někteří přátelé si povšimli duševních nápadností tehdy čtyřiatřicetiletého Dobrovského již v roce 1787 a jeho přítel František Martin Pelcl (1734-1801) se zmínil o jeho „podivné zmatenosti“ („*ganz verwirrt im Kopfe*“), a to včetně jakýchsi „poruch paměti“, jimiž Dobrovský zcela určitě až do své smrti netrpěl [8]. Dobrovského pověstné schopnosti racionalistického skepticismu s radikálním odmítáním mysticismu a realitě světa vzdálených spekulací se rozplývaly a do popředí se prodíral široký svět intuice s nebrzděnou fantazií. Jeho narůstající religiozita překračovala hranice osvícenského katolicismu. Po několik desetiletí se přes svou teologickou destinaci náboženské problematice vzdaloval a pronikal zejména do historie a filologie. Vlivem své nemoci se stále častěji obracel k prorockým vizím, k léčitelství a k scestným výkladům, které nebyly v souladu ani s tehdejšími církevními výklady. Prý se blíží „*třetí věk Ducha*.“ Výsadní role v něm připadne Slovanům, jejichž prostřednictvím zjeví Bůh lidstvu velké věci. Německou říši stihne neštěstí, země České koruny, Polsko a Rusko čeká naopak nevidaný rozkvět. „*Věk Ducha*“ znamená, že „*všichni milovníci pravdy a dobra budou naplněni dary, splní se potřetí Joelovo prorocství...splní se třikrát, neboť jsou tři, kteří ho vydávají, jsou tři království prozřetelnosti, a to božské přirozenosti čili Otce, milosti čili Syna, svobody a lásky čili Ducha svatého, jenž připravuje vyvolené na příchod krále lidského pokolení, jenž bude panovat po skončení věků.*“ Znamení blížící se apokalypsy jsou prý již zřejmá. Události v Německu a ve Francii jsou „*naplněním katastrofické vize prvních čtyř polnic, pod jejichž zvuky se zhroutí třetina světa a z této zkázy vzejde vysvobození, ne však na Sionu, nýbrž mezi Slovaný...*“ Blud mesianismu. Zdroj? Křesťanská mystika a symbolika s oživením číselné metafyziky novopythagoreismu (vliv studia Kornelia Agrippy z Nettesheimu?). V jednom dopise z roku 1797 napsal: „*Podle mé pythagorejské tabulky je 1, 2, 3 otec, syn a přítel. Přítel má učit, utěšovat, nikoliv vládnout. Jinak je 1, 2, 3 vyživující stav, branný stav, učitelský stav. Syn, mládí, brání otce, živitele, stárí se nad něj nesmí vyvyšovat, zůstává navždy pod ním...*“ atd. On je prorokem, povoláným prospět Slovanstvu, vlasti a všem lidem. Češi budou prvními mezi všemi, povedou ostatní národy a jejich království bude nesmírné. „*Dar prorocství*“ mu propůjčil „*otec světla*“ a z vůle císaře bude reformátorem v Čechách. Objevily se u něj i reformátorské bludy s návrhy nového pedagogického systému a nových forem hospodářství [10].

Dobrovského nábožensky podbarvené „léčitelství“ bylo symptomem jeho psychózy. Souviselo s jeho dávným zájmem o botaniku (navrhl i nový systém klasifikace rostlin). Sbíral léčivé byliny a připravoval z nich léky. Jeho příslovečná dobrota se snahou pomáhat chudým byla pověstná. Mnoho

pochovaných bylo prý pohřbeno zaživa a tak lze mrtvé vzkřísit k životu. Byl si jist, že nalezne bylinu, která to dokáže. Palacký v jednom dopise z roku 1823 napsal: „*Dobrovský je teď v Praze docela zdrav, ale nedávno byl v kraji lékařem. Měl při sobě kluka s trakařem, jenž mu šaty a věci vezl, a šel po vsích, ptal se na nemocné, a kde který byl, tomu nohy myl...a mnoho lidí uzdravil. Měli ho za svatého muže...a mnoho mil za ním chodili...*“ [10].

Přes výskyt psychotických symptomů byl Dobrovský ale téměř do své smrti schopen pokračovat ve svém vědeckém díle, což potvrzuje i seznam jeho (převážně německy a latinsky, méně česky napsaných) publikací. Připomeňme si, že dlouho po propuknutí jeho psychózy vyšel jeho „*Deutsch-böhmisches Wörterbuch*“ (1802) a řada nejen filologických, nýbrž i historických prací, a to nejen z českých dějin (moravský Rastislav, Pikardi a Adamité, kníže Bořivoj, Václav a Boleslav, Cyril a Metoděj, Kosmas, Dalimil, Přemysl Otakar II. atd.). Nedávno se objevilo podezření, že byl i padělatelem ruského národního eposu „Slovo o pluku Igorově“ [14]. Harvardský profesor slavistiky Edward L. Keenan dešifroval do té doby platné pověsti o objevu tohoto díla, o nichž se pochybovalo již v 19. století. Keenan usoudil, že autorem padělků musel být mimořádně skvělý slavista, a tím Dobrovský byl. Na jeho stopu přivedly prý Keenana jisté „bohemismy“ v eposu i další indicie. Naši slavisté zůstali ke Keenanově „objevu“ skeptičtí. Ptají se, proč by to Dobrovský dělal? Že by i to měla na svědomí jeho duševní nemoc? [14]. Nemyslím.

Periodicita psychotických stavů patrná byla. Její ataky (používaný termín „záchvaty“ vylučuji jako nevhodný) vznikaly prý sice nepravidelně, poněvíc však dvakrát ročně a jejich intenzita kolísala [8]. Jak se o nich dnes dozvídáme? Jde o nesčetné písemné prameny, o korespondenci, kterou Dobrovský vedl s několika současníky, a ti přispěli i svými záznamy k popisu syndromologie jeho nemoci. Dle některých se Dobrovský však i v chorobných fázích dokázal chovat nezřídka nenápadně, přestože i tehdy psával „blouznivé“ dopisy. Tázán na smysl nejasných sentencí se jen omlouval. Přes svou obsahovou scestnost bývaly jeho dopisy většinou, ač ne vždy, po formální stránce, bezchybné. Mysliveček [8] píše o „evangelické formě vyjadřování“ s častými biblickými citáty, jimiž Dobrovský dokládal své chorobné nápady. Mnoho dopisů opatřil na konci symbolickými znameními, poněvíc trojúhelníkem, někdy se zdvojenou konturou, do něhož vepsal číslíci „3“. V jednom psaní z roku 1797 o etymologických problémech se mu ona tajuplná trojka objevuje v jedné trivialitě: „*Je třeba si u slov všimati trojího, a to začátku, středu a konce...*“ („*Initium, medium, finis*“). Mělo jít o žertování? Tak se ptá Mysliveček [8]). Dobrovský však ve svých symbolizujících „hrátkách“ neustával a tu a tam skládal do čtverce devět písmen: v první řadě tři „V“ (pro latinské „*via, veritas, vita*“), v druhé tři pro totéž

v češtině („C. P. Ž.“) a ve třetí v němčině („W. W. L.“). Ví se i o jeho latinsky psaných dopisech, kde míchal němčinu i češtinu (1795).

Myslivoček [8] publikoval v roce 1929, kdy působil v Bratislavě, svou stať o Dobrovského duševní nemoci. Analýzou dochovaných svědectví současníků a odkazem na monografii Vincence Brandla o Dobrovského životě (1883) dospěl k závěru, že Dobrovský trpěl manickomelancholickou psychózou v Kraepelinově pojetí. Babor [1] napsal: „*Že nejde o stav trvalý, je notoricky známo... Znamenám, že transitorním náladám své doby podlehl více nežli slušno, ale mám za to, že přec jen v nejdůležitějších věcech těžce nepodleh.*“ Zatímco melancholické fáze nebyly doprovázeny zřetelnými odchylkami v jeho chování, proběhly manické fáze nezřídka tak bouřlivě, že svými nápadnostmi v chování upoutal pozornost všech svých bližních. V září 1796 tehdy třiačtyřicetiletý abbé vyšel v čele průvodu chrudimských myslivců s hudbou a měl za kloboukem kokardu. Po průvodu je doprovázel jako polní kaplan, když odtáhl k Plzni. Jednou prý chtěl nějakého německého učenice vyhodit z okna svého bytu. Úřady dostávaly zprávy o jeho „zmateném“ chování. Prý nějak ohrožoval sebe sama a měl poškozovat cizí majetek. V manických atakách ničil své rukopisy i dost bizarním způsobem. Jistý strahovský prelát ho zastihl ve chvíli, kdy Dobrovský svými ve vodě namočenými rukopisy drhnul podlahu a rukopisy lužickosrbské mluvnice vyložil podlahu a vanu v koupelně.

Myslivoček [8] se zmínil o větším počtu Dobrovského psychotických atak:

1. prosinec 1787 (34 let) krátká ataka s neznámou symptomatikou, 2. podzim 1794 – leden 1795 (41- 42 let) lehká deprese, 3. léto 1795 (42 let) nejasný klinický obraz, asi depresivně-hypochondrický, 4. podzim 1795 (42 let) deprese s přechodem do mánie, 5. podzim 1796 (43 let) mánie, 6. konec roku 1797 (44 let) symptomaticky nejasná ataka, snad depresivní, 7. v polovině roku 1800 (47 let) nejasná symptomatika, snad depresivní, 8. jaro 1801 (48 let) lehčí deprese, 9. podzim 1801, červen 1802 (48 – 49 let) těžká mánie. Poté snad i několik let „*jen občasné kratší stavy maniakální*“ (květen 1820, srpen 1823, léto 1826 a srpen 1827, tedy ve věku mezi jeho 67. a 74. rokem). Manický syndrom s povznesenou náladou a s poklesem autokritičnosti, včetně extrapotenčních myšlenek [8], vedl k splétání fantastických představ bez zřejmých logických souvislostí [10].

Koncem života pobýval Dobrovský ponejvíce na Černínově panství v Chudenicích na Klatovsku. V odsvěcené chudnické kapli sv. Wolfganga sloužil bohoslužby ve staroslověnštině. Jeho „slovanskou mši“ měli již tehdy za projev duševní pomatenosti (mše bez mešních rouch, misálu i jiných náležitostí). [1] Od roku 1785 (32 let) si Dobrovský stěžoval na špatné trávení s „*křečmi v žaludku*“ a nařikal si, že má churavá játra. Míval i jiné, zřejmě psychoso-

matické potíže. V roce 1795 (42 let) pobýval v Karlových Varech, kde ho léčili i čemeřicí (Helleborus) jako v antickém Řecku [1]. Asi šlo spíš o „hypochondrickou depresi“: „*Byl jsem trápen po dva měsíce zlým duchem, hypochondrie zlem (malo daemonio, hypochondriae malo), černou žlučí způsobným...*“. I jeho léčitelství spočívalo v jeho hypochondrických sklonech [8]. Na podzim 1794 (41 let) se vrátil z Měšic do Prahy „*unaven a zemdlen*“ a pozorovali na něm „*jakousi zmalátnělost, slabost těla a místo bodré nálady vládla jím pochvilná zádumčivost*“. Na podzim 1795 (42 let) píše v jednom dopise: „*Já po ničem již se nesnažím, po ničem netoužím a ničeho si žádat nebudu.*“

Psychotické motivy stály možná za podivnou zálibou Dobrovského v modré barvě. Strojil se úplně modře, měl i modré punčochy, kolárek i kapesníky a jednou žádal obuvníka v Chudenicích, aby mu na modro obarvil i boty. Měl i modrou bibli (12). Pro svou vysokou urostlou postavu s rozložitými rameny si v modrém oblečený Dobrovský vysloužil přezdívku „modrý abbé“. Zdá se, že šlo o výraz chorobného symbolismu, snad z pověry, že modrá barva chrání před zlem a nemocí (8).

Na podzim roku 1801 (48 let) vystupoval Dobrovský natolik „*antisociálně*“, že se s tím zabývala policie [8] a byl proto na podnět svého bývalého žáka Bedřicha hraběte Nostice umístěn v nemocnici u Milosrdných bratří v Praze, kde o něj pečoval tehdy proslulý lékař dr. Jan Theobald Held (1770- 1851). Vencovský píše, že byl „*prvním českým psychiatrem*.“ Obojí lze zpochybnit. Psychiatrii se speciálně nevěnoval. Mluvil a psal německy. Promoval v 31 letech (1797) na Karlo-Ferdinandově univerzitě a nastoupil v nemocnici Milosrdných bratří (Heilanstalt der Barmherzigen Brüder) v Praze. Od února 1799 ji třicet let řídil [6, 11]. Bylo v ní oddělení pro duševně choré kněze, zřízené dekretem císaře Josefa II. v roce 1783 [11]. Dr. Held své zkušenosti s Dobrovským popsal až v roce 1847 v knize o historii špitálu Milosrdných bratří. Později jeho zprávu využil Alois Jirásek v črtě „*Z nekrologu MDra Jana Theobalda Helda*“ (1905) a dr. Albert Pražák ve svém vydání povídky „*Za ranních červánků*“ od A. V. Šmilovského (1913). Zajímavé jsou Heldovy úvahy o blízkosti poezie a šílenství, o němž u Dobrovského bez bližší specifikace mluvil („*Wahnsinn*“). Dobrovský se pozvolna zklidňoval a mohl přijímat návštěvy. V lednu 1802 mu Held umožnil v doprovodu vycházku do města. Na Malé Straně se, bohužel, dostal do prudkého sporu s fiakristou. Bouřlivá scéna se odehrála nedaleko gubernátorského sídla a věci se ujal policejní ředitel hrabě Wratislaw. Během několika zasedání zvláštní komise mohl Held zabránit převozu Dobrovského do ústavu duševně chorých („*Tollhaus*“) a prosadit možnost jeho bydlení v Nosticově „zahradním domě“ na Kampě, kde o něj osobně pečoval [6].

V posledním desetiletí života ztrpčovaly

Dobrovskému život spory o „rukopisy“, které měl na svědomí jeho žák Václav Hanka (1791-1861), zčásti s Josefem Lindou (1789-1834). Dobrovský se střetával i s mladšími obrozenci, například s Josefem Jungmannem (1773-1847). František Palacký (1798-1876) napsal v roce 1837 svůj oslavný článek „Josefa Dobrovského život a vědecké jeho působení“, ačkoliv i on se někdy ocital v nesouladu s Dobrovského názory. Sotva objasníme jakousi rozpolcenost Dobrovského osobnosti v druhé polovině jeho života. Zůstává vědcem, osvícencem, filologem a historikem, kdy podrobuje vše kritickému zkoumání, současně se opájí nadějemi, jež nemají daleko k čirým fantaziím, projevuje svérázné mystické, prorocky-mesianistické a léčitelské sklony s odvrátem od původně vlašné religiozity do vřelé zbožnosti s vírou v prozřetelnost. V první polovině života byl jiný než po své čtyřicítce. Že by analogie biblické přeměny Šavla z Tarzu ve sv. Pavla po psychotickém zážitku před branami Damašku? Myslivečkův výklad, že šlo o bipolární afektivní psychózu (Kraepelinovo manickodepresivní šílenství) lze akceptovat. Manické fáze bývaly relativně typické: mania simplex, jindy i resonans, náznaky mania inventoria, někdy i confusa. O fázích depresivních víme málo. Hypochondrické zabarvení nechybělo, autoakuzace ani suicidální tendence nebyly a psychotické příznaky bludného rázu asi perzistovaly z manických fází jako rezidua kongruentních megalomaničtých, extrapotenčních, reformátorských a snad i religiózních bludů. Kritéria schizoafektivní poruchy splněna nebyla. Intelektová deteriorace nenastala. Tzv. endogenní báze duševní nemoci Josefa Dobrovského je nesporná, ač genetická zátěž v pokrevstvu známa nebyla. Mnozí hájili pohřichu z laických pozic představu psychogenního či sociogenního původu Dobrovského duševní

nemoci. Myslivečkův výklad z roku 1929 [8] pokládám za výstižný.

LITERATURA

1. **Babor, J. F.:** K problematice duševní choroby u Josefa Dobrovského. Bratislava, roč. III, 1929 s. 836-841.
2. **Bělina, P.:** Osamělý velikán Josef Dobrovský. Lidové noviny, 6. 9. 2003.
3. **Dolanský, J.:** Zrození buditele. „Josef Dobrovský 1753-1953. Sborník studií k dvoustému výročí narození“. Nakladatelství Čs. akademie věd, Praha, 1953. s. 11-45.
4. **Grofovi, S. a Ch.:** Nesnadné hledání vlastního já. Chvojnkovo nakladatelství, Praha, 1999.
5. **Kolár, J.:** Hájkova kronika a česká kultura. In: Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, Odeon, Praha, 1981.
6. **Květ, J.:** Dr. Jan Theobald Held o chorobě Josefa Dobrovského. Bratislava, roč. III, 1929, s. 842-849..
7. **Machovec, M.:** Josef Dobrovský. Svobodné slovo, Praha, 1964.
8. **Mysliveček, Z.:** Duševní choroba Josefa Dobrovského. Bratislava, roč. III, 1929, s. 825-835.
9. **Pekař, J.:** Tři kapitoly z boje o sv. Jana Nepomuckého. In: Pekař, J.: O smyslu českých dějin. Nakladatelství Rozmluvy, Praha, 1990, s. 275-313.
10. **Táborský, J.:** Reformní katolík Josef Dobrovský. Edice Pontes Pragenses, svazek 48, Husitská teologická fakulta UK, Praha, Nakladatelství L. Marek, Brno, 2007.
11. **Vencovský, E.:** Čtení o psychiatrii. Avicenum, Praha, 1983, s. 115-117, 178-181.
12. **Veverka, P.:** Ani abbé, ani modrý. Epizoda ze života Josefa Dobrovského. Československý spisovatel, Praha, 1989.
13. **Vlmas, V.:** Jan Nepomucký. Česká legenda. Edice Kolumbus. Mladá fronta, Praha, 1993.
14. **Zídek, P.:** Padělatel Dobrovský. Lidové noviny, 6. 9. 2003.

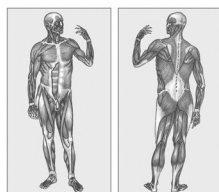
MUDr. Jaroslav Vacek
Lesní 15
360 07 Karlovy Vary

SNADNO SROZUMITELNÝ VÝKLAD

KAPESNÍ SLOVNÍK MEDICÍNY

Martin Vokurka • Jan Hugo

3000 NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH HESEL

MAXDORF

PRO ŠIROKOU
VERNOST

KAPESNÍ SLOVNÍK MEDICÍNY

Martin Vokurka, Jan Hugo

Kapesní verze lékařského slovníku, do které jsme vybrali – obohaceni o 11 let zkušeností – přibližně 3000 nejdůležitějších lékařských termínů, je zdrojem základních informací o zdraví a nemocech skutečně pro nejširší čtenářskou obec.

Vydal Maxdorf v roce 2005, ISBN 80-7345-053-4, formát A6, brož., 176 str., cena 245 Kč.

Objednávku můžete poslat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz